

שלטון הגרמנים בעירנו

יצחק קלודובסקי, ספר ליפנו 249-250

זוכר אני את כניסת הגרמנים ב-5 בספטמבר 1939 ובעקבותיה באה הצעדה הגדולה של יהודי העיר מקטון ועד גדול, נשים, גברים, זקנים וטף, לכיוון וולוצלבק, בזכרם את המלחמה עם הבולשניקים ב-1920, כאשר אלה נעצרו על הוויסלה ("הנס על הוויסלה") כי חשבו שכך יהיה גם עם הגרמנים, אך הפעם הייתה זו מלחמה שונה. הצבא הגרמני לא היה צבא הבולשביקים ומלבד זאת, כנראה שמשמיי "נתקבלה החלטה", שהפעם לא יהיו "ניסים".

הגרמנים, מיד עם הכנסתם, לא "בזבוזו" אפילו רגע ומיד החלו במלאכת הכחדת הקהלה היהודית. ראשית, נגשו ל"טפל" בבית הכנסת, אותו הצליחו להרוס רק בעזרת כמות גדולה של דינמיט. כאשר ראתה אלקה "די קאשה מאכערין", אשר גרה סמוך לבית הכנסת, את הלהבות הבוקעות מבין כתליו, פרצה החוצה בזעקות מרות: בית הכנסת בווער! מיד נורתה בידי השומרים הגרמנים ומתה ביסורים קשים לאחר מספר ימים.

לאחר מכן החלה תקופת המסדרים והמפקדים. היו אלה מעין "הצגות", שהיו חביבות במיוחד על הגרמנים. נהגו להוציא את כל הגברים מגיל 15 עד 70, ב-3 אחה"צ ל"שוך החזירים" ושם נשאו בפנינו נאום, בו הובהר לנו, כי אנו שייכים לעם מקולל. לאחר מכן הודיעו כי מוסדות הקהילה פוזרו ובמקומם מונו - יצחק דובז'ינסקי ל"זקן היהודים" ומשה בייזדוקה למזכיר, לאחר מכן סגרו את העיר וליד כר יהודי הועמד "פולקס דויטש" עם אלה ביד, וניתנה פקודה לרוץ. תוך כדי ריצה מבוהלת של היהודים, הפליאו בהם ה"פולקס-דויטש" את מכותיהם. מטבע הדברים, הצליחו הצעירים להמלט על נפשם, אך הזקנים והנחשלים נדרסו והוכו, כשלרבים מהם נשברו איברים שונים, לנמלטים לא היה לאן לברוח, כיוון שהעיר הייתה נתונה במצור של כוחות צבא, אשר באותה עת עסקו בביזת בתי היהודים, כך שלאחר כל הסבל, שבו רבים לבתים ריקים. "הצגה" זו חזרה על עצמה 3 פעמים.

מידי יום נהגו הגרמנים "לצוד" גברים יהודים לעבודה, היו אלה בעיקר עבודות נקיון, שהיו מלוות בהתעללות. להתעללויות הקשות ביותר "זכו" אותם יהודים, שהיו כבדי משקל וכרסניים. הללו ספגו בעיטות בבטנם ממגפיהם הכבדים של הגרמנים. אברהם דינור ואפרים ברגר נפלו למשכב למשך שבועות ארוכים לאחר יום עבודה כזה.

כל אירוע ואירוע היה כרוך בתשלומים כבדים, אך גם דמי הכופר והשוחד השונים לא סייעו רבות. את פעולת הריסת בית הכנסת ניהל ה"פולקס דויטש" ברץ, אשר במשך כך השנים התפרנס מכספי היהודים, פרנסתו הייתה - חריטה על המצבות היהודיות.

פעולת ההריסה והפרוק של בית הכנסת הייתה כרוכה בעבודה מפרכת ועסקו בה יהודים רבים. אולצנו לעלות על הגג, כשהכל עדיין בער ולהט; ולדאוג שהלבנים תשארו שלמות, לנקות אותן ולהעמיס אותן למשלוח לגרמניה. היו אלו לבנים גדולות וכבדות, בדומה ללבנים ששמשו לבניית מבצרים. סופר, כי 3 פעמים ניסו הגרמנים להבעיר את בית הכנסת בהצתה רגילה וללא הצלחה. נחום פלורמן בא אלינו הביתה בשמחה, לבשר לאבי ז"ל על כך. הם הסבירו זאת בברכה המיוחדת שברך הרב מליפנו, שקדם לרבנים שהכרנו אנו, ר' נחום ישראל זצ"ל, את בית הכנסת, שלעולם לא תשלוט בו אש. כנראה שעל המצאה מודרנית כמו דינמיט, הרבי לא חשב.

מידי יום ביומו התחדשו עלינו הגזירות: "טלאי צהוב" מפנים ומאחור, איסור הליכה במדרכה, כריעה בפני כל חייל גרמני - בן "עם האדונים".

גם במסגרת הקשה הזו לא חדלה הפעילות של היהודים ופרנסיהם, בעיקר בתחום ההצלה. מה שניתן היה להציל, ע"י גיוס כספים ותשלומי כופר ושוחד, נעשה על ידם. בהקשר לכך ראוי לספר אפיזודה הקשורה בהריסת הרחוב שנקרא ה"גולדענע גאס". יהודים נהגו להסתיר את מעט הסחורות, שנותרו בידיהם, והיה יהודי אמיד בשם פייפשינסקי, אשר בנה לעצמו תקרה גדולה, בה הסתיר את סחורתו. והנה בוקר אחד פורסמה הודעה שיש להרוס את כל ה"גולדענע גאס", בו גר האיש. היה ברור, שתוך כדי ההריסה תתגלנה הסחורות המוסתרות ואסון כבד יומט על כלל היהודים. מיד גוייס כסף רב כדי לשחד את המשגיחים והללו אפשרו לפרק את התקרה, מבלי שהדבר יודע לקלגסים הגרמנים.

כך נמשך הדבר, עד שביום בהיר אחד הודיעו לנו, כי עלינו לפנות לגמרי את העיר ולהפוך אותה ל"יודן ריין". לאחר תחינות ותשלומים שונים, נדחתה הגזירה לשבוע, כדי שהפנוי יהיה "מסודר" יותר. כך פונתה העיר מיהודיה, כשהם משאירים אחריהם רכוש רב, שהצטבר בעמל של מאות בשנים, כשהנהנים העירייתיים היו שכנינו בני העם הפולני.

אין לשכוח (מה שנוטים לשכוח) את חלקם הלא קטן בשואת יהודי פולין. הפולנים הצטיינו בשנאת היהודים, אותה ינקו עם חלב אמם. בהקשר לכך זכור לי יום הכפורים הראשון לאחר כניסת הגרמנים. מספר יהודים התפללו בעליית גג בביתנו, והנה לפתע מופיע בפתח "שייגץ" פולני קטן בנו של החצרן בביתו של ישראל קלמקה כשהוא מוביל אחרינו חייל גרמני ומצביע על היהודים

המתפללים. מיד לקח החיל הגרמני עמו את אבי ז"ל ובן דודו יוסף זיכילנסקי ז"ל, כשהם עטופים בטליתותיהם, נתן בידיהם מטאטאים והם אולצו לטאטא את ה"אוזונד סקארבאווי" - מהלך כמאתים מטר מביתנו.

כשהעיר פונתה מיהודיה, פנו רבים לפלונסק ואחרים לורשה. הקורבנות הראשונים בטרבלינקה היו בני העיירות הקטנות, כיוון שהיו יהודים חסרי בית.

כך נמחו מעל פני האדמה עירנו עם עברה העשיר, יהודיה היקרים ונעריה המזהירים.